

УДК 94 (447)

*Лариса Кобута, Степан Кобута*

## ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ДИСИДЕНТА ЯРОСЛАВА ЛЕСІВА

*У статті подано біограму та з'ясовано основні віхи громадсько-політичної діяльності Ярослава Лесіва. Акцентовано увагу на факторах формування його національного світогляду, участі у діяльності нелегальної організації Український національний фронт, в українському правозахисному русі. З'ясовано загальноукраїнський характер поведінки Я.Лесіва як громадського діяча і священика у боротьбі за легалізацію Української греко-католицької церкви, за незалежність України.*

*Ключові слова: дисидент, Лесів Я., Українська греко-католицька церква (УГКЦ), націоналізм, правозахисний рух, Український національний фронт (УНФ).*

Український національний рух другої половини ХХ ст. був представлений багатьма яскравими особистостями, котрі справу національного визволення клали на перший план свого суспільного життя. Українські дисиденти продемонстрували жертвовність і патріотизм, готовність ціною власної свободи, а той життя, відстоювати національні права у протистоянні із авторитарною комуністичною системою. У числі цих особистостей був і Ярослав Лесів – учасник націоналістичної підпільницької організації Український національний фронт (УНФ), дисидент, правозахисник, учасник боротьби за легалізацію Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Постать та діяльність дисидента та духовного отця Я.Лесіва ще потребує належного наукового вивчення. Короткі, епізодичні згадки про нього можна знайти у загальних працях про дисидентський і правозахисний рух, у монографії А.Русначенка [21], роботах Ю.Зайцева [5; 6], В.Овсієнка [16], в популярних матеріалах електронних ресурсів [8; 25], у довідкових виданнях [20; 22]. Постать Я.Лесіва відображена і в публікаціях авторів статті [11; 12]. Та все ж це тільки початок наукового осмислення біографії та діяльності цієї непересічної особи. Мета даної статті – показати політико-ідеологічну, правозахисну і духовно-моральну сторони роботи Я.Лесіва в контексті його життєвого шляху та служінню українській справі. Джерельною основою праці стали опубліковані документальні матеріали дисидентського періоду, спогади учасників і соратників по боротьбі, архівні документи, а також опубліковані за редакцією О.Сокульської (сестри діяча) документи і матеріали особового походження Я.Лесіва [15].

Загальну біографічну характеристику його життя можна звести до одного абзацу. Лесів Ярослав Васильович (1945-1991), український патріот, поет, священик, активний учасник національно-визвольного руху у 60-80-х роках ХХ століття, народився 3 січня 1945 року у селі Лужки Долинського району на Івано-Франківщині. Закінчив середню школу, Івано-Франківський технікум фізичної культури, вчителював на Кіровоградщині. У 1965-1967 роках перебував у складі підпільної організації Український Національний Фронт (УНФ), за що отримав свій перший термін ув'язнення – 6 років. Після звільнення, через заборону на педагогічну професію, працював робітником на Болехівському лісокомбінаті. У 1979 році за членство в Українській Гельсінській Групі (УГГ) був заарештований за сфабрикованим звинуваченням і ув'язнений на 2 роки. На знак протесту тримав найтриваліше серед вітчизняних дисидентів голодування – 192 доби. За непокірність у 1981 році ще раз покараний 5 роками ув'язнення. Після звільнення продовжив свою правозахисну

діяльність. У 1988 році закінчив підпільну греко-католицьку семінарію і був висвячений на священика. Брав активну участь в процесі боротьби за відродження Української греко-католицької церкви (УГКЦ), після її легалізації очолив Долинський деканат Івано-Франківської дієцезії УГКЦ. Загинув в автомобільній аварії поблизу Івано-Франківська у ніч на 10 жовтня 1991 року.

За цими рядками криється страшна життєва напруга, що супроводжувала цю людину упродовж всього земного шляху, що не тільки не зламала, не зачерствила душу, але духовно зміцнила, стала джерелом енергії і надії для багатьох оточуючих.

З дитинства Я.Лесів увібрав у свою свідомість героїзм, самопожертву і водночас страшний біль трагедії українських визвольних змагань на західноукраїнських землях 1940-х – початку 1950-х років. Його батько Василь підтримував повстанців продовольством та інформацією, батьків брат Дмитро Лесів закінчив старшинську школу Української повстанської армії, був сміливим і відважним воїном, загинув в бою з загоном МДБ. Саме народження малюка було освячене святковою сальвою (салютом) вояків-упівців, котрі на той час стояли постоем в селі, і так привітали появу на світ малого українця. Його хрещеним став політичний референт на псевдо Кармелюк із сотні УПА під командуванням старшини Бея. У пам'яті дволітнього Славка закарбувалися постать батькового брата у військовому строї, побиття і знущання радянськими «визволителями» його бабусі за те, що пекла хліб партизанам, бій біля батьківської хати на Свят-вечір. Тож ріс хлопчина серед повстанських пісень та могил, і за його словами, «моє національне усвідомлення себе почалось дуже рано» [15, с.519-520].

У 1965 році 20-річний випускник Івано-Франківського технікуму фізичної культури Я.Лесів став членом таємної політичної організації Український Національний Фронт (УНФ), що виникла у 1964 році на теренах Івано-Франківської області. Її засновниками були місцеві уродженці вчитель Дмитро Квецко та колишній учасник національно-визвольних змагань поет Зіновій Красівський. Ними були розроблені програмові документи УНФ, видавався позацензурний машинописний журнал «Воля і Батьківщина», виготовлялися для поширення листівки та інші матеріали, велася організаційна і просвітницька робота. Метою УНФ був вихід України із СРСР та створення самостійної демократичної держави. У членах та активі організації числилося понад 200 осіб з Івано-Франківської, Львівської, Кіровоградської й Донецької областей. У 1967 році головні активісти УНФ були затримані працівниками Комітету державної безпеки (КДБ), у тому ж році їм винесено судові вироки [5, с.15].

Займатися опозиційною політичною діяльністю в радянські часи було складно й небезпечно, але юнак був свідомий свого вибору. Основним полем поширення ідей УНФ для Я.Лесіва стала Центральна Україна, куди як молодий спеціаліст був скерований по закінченню технікуму. Він працював вчителем фізкультури у школу-інтернат міста Завалля Гайворонського району на Кіровоградщині і водночас вів власну громадську роботу. Відкритий і комунікабельний Я.Лесів невдовзі сформував групу людей, з якими ділився поглядами на суспільну ситуацію, знайомив їх із літературою УНФ та ОУН. Активна діяльність молодого вчителя розширила коло його близького оточення до 18 осіб. Ярослав діяв надто сміливо, відверто спілкувався з співрозмовниками із метою їх залучення до спільної праці, чим викликав в останніх навіть недовір'я, щодо реальності існування самої організації [21, с.113]. Найближчим помічником та однодумцем Я.Лесіва став вчитель цієї ж школи Віктор Цвілюк, з яким у Заваллі облаштували схованку для підпільницької літератури, а у ніч на 7 листопада

1966 року на фасаді своєї школи й 50-метровій трубі місцевого цукрового заводу вивісили два синьо-жовті стяги [18].

За дорученням Д.Квечка по маршруту переїзду до місця роботи Я.Лесів неодноразово розповсюджував літературу УНФ, а також брошури і листівки віднайдені в горах бункеру ОУН [28, с.394-395]. Влітку 1966 р. юнак виконав відповідальну місію керівника УНФ. Через поштову скриньку на головній пошті Києва 25 липня Я.Лесів відправив на адресу тогочасних керівників УРСР три конверти, у яких містився лист «Вищим урядовим чинникам в Україні». У документі підпільники вимагали від першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста, голови Ради Міністрів УРСР В.Щербицького та голови Президії Верховної Ради УРСР Д.Коротченка припинити кампанії переслідування української патріотичної інтелігенції, зупинити мовну русифікацію і денационалізацію національної економіки, сприяти реалізації ідеї суверенності України [5, с.40-41]. Листи дійшли за призначенням, і на своєму екземплярі П.Шелест власною резолюцією зобов'язав керівника республіканського КДБ В.Нікітченка особисто контролювати справу пошуку та виявлення членів УНФ [21, с.41]. На цей момент КДБ уже мало конкретні зачіпки щодо ймовірного кола підозрюваних, затримавши на Донеччині за розповсюдження матеріалів організації одного з членів УНФ.

Потрапив в поле зору кіровоградського КДБ і Я.Лесів завдяки доносу завуча школи-інтернату О.Кушніра, який у листопаді 1966 р. «інформував» про його «антирадянські вислови й розмови». 20 березня 1967 року Я.Лесіва арештували. При обшуку в його кімнаті у гуртожитку були знайдені оунівські брошури. Невдовзі його доправили до Івано-Франківська, де його справу об'єднали із справами арештованих керівників УНФ Дмитра Квечка, Михайла Дяка, Зіновія Красівського. Слідство тривало майже дев'ять місяців, обрана членами УНФ тактика поведінки мінімізувала коло осіб із числа соратників підпільної організації, які могли бути виявлені і притягнені до кримінальної відповідальності. Арештований Я.Лесів усю вину щодо поведінки кіровоградських соратників взяв на себе, тож на суді вони проходили як свідки, а не члени таємної групи. Слідство інкримінувало Я.Лесіву та іншим учасникам УНФ злочини за статтями 64 Кримінального кодексу УРСР «антирадянська діяльність» та 52 ч.1 «зрада батьківщині», що загрожували смертним вироком. Психологічний прес на арештованого обумовив визнання ним вини, що стало підставою пом'якшення міри покарання за статтею 44 КК УРСР і винесення вироку – 6 років таборів суворого режиму. Сам Я.Лесів пізніше з боєм писав про цей епізод свого життя: ««Всі ми розуміли, що формальне визнання вини є лише тактичним ходом, насправді ніякої вини за собою не відчуваємо. Але слово мовлене проти власного сумління, особливо в такий відповідальний період життя, набирає особливої значимості, надзвичайної ваги і глобальності. Це визнання вини і лишило глибоку рану в моїй душі. І якби я не старався, але загоїти цю рану мені вже ніколи не вдасться.» [15, с.37].

Відбував ув'язнення Я.Лесів у мордовському таборі ЖХ-385-11. Там зійшовся із численними земляками, серед яких був художник з Івано-Франківська Опанас Заливаха. Він згадував про перше знайомство з юнаком: «Зустрічали новий етап. «Ви наймолодший зек... Як вдалося так рано дозріти до кондиції політв'язня? – запитав я. «Мене тримав до хреста вояк УПА, – відповів Ярослав. – Мама розповідала, що, відходячи із села, він потрапив на засідку і в бою загинув. Мені випало продовжувати справу хрещеного батька» [28, с.477]. У цій відповіді проглядалася важлива життєва риса Я.Лесіва, на яку вказували багато його знайомих – жертвний патріотизм, визначення шляху, який треба пройти саме йому. О.Заливаха відзначав: «Для мене

Ярослав втілював феномен молодих сил, спрямованих до єдиної мети – визволення від рабства української нації. Заради цієї мети ставили на карту все своє життя» [28, с.477].

У таборі Я.Лесів учився, ніби губка, втягуючи в себе знання від своїх освіченіших співрозмовників. «Не маючи можливості багато читати, до того ж і через слабкий зір, Ярослав мав дивовижну здатність локатора, який ловить інформацію з простору, знання складалися у систему знань з політики, релігії, моралі і філософії, – згадував О.Заливаха. – Він був генератором ідей. І ті ідеї відродження Духу України доводилося, в основному, втілювати самому у життя» [28, с.477].

У 1970 році інформація про ув'язнених членів УНФ була надрукована у першому номері самвидавного «Українського вісника», про них широко стало відомо як в Україні, так і за кордоном [24]. Ув'язнений Я.Лесів разом із іншими політичними в'язнями брав участь у багатьох протестних акціях, через що був переведений до сумнозвісної Володимирської спецв'язниці («Владимірського централу»), де пробув до звільнення у березні 1973 р.

Після покарання Я.Лесіву заборонили працювати за фахом і він влаштувався робітником на Болехівський лісокомбінат. Одружився, народився син Тарас. Однак каральна система продовжувала відслідковувати його життя, він увесь час був під її наглядом. Ув'язнення не скорило волі, не змінило його переконань. У жовтні 1979 року Я.Лесів написав офіційну заяву на вступ до правозахисної Української Гельсінської Групи. У ній вказував: «Я не можу миритися з таким станом речей, який тепер в Україні: русифікація, нищення історичних пам'яток, затирання національних традицій, заборона Української Греко-Католицької Церкви, гоніння на віруючих, відсутність всяких політичних свобод, національних прав, прав людини, переслідування інакодумаючих, безпрецедентна практика закритих судів, примусова праця в таборах при напівголодному стані, ба навіть утримування українських політв'язнів у віддалених районах держави» [26, с.361].

Це фактично вирішило долю – 15 листопада 1979 року він вдруге потрапив під арешт, але вже за кримінальною статтею 229 Кримінального кодексу УРСР («виготовлення та збут наркотичних речовин»). «Основу» звинувачення склали знайдені «правоохоронцями» дві таблетки, ніби то зашиті у підкладку піджака, та якась трава у пакунках, виявлена під час обшуку його помешкання у Болехові. За сфабрикованою справою Я.Лесів був засуджений на 2 року ув'язнення і відправлений відбувати покарання до табору загального режиму у м. Сарни на Рівненщині. Це була наруга над людиною, його правами, його долею, але тогочасні виразники репресивної системи діяли своїми, глибоко протиправними навіть стосовно радянського законодавства, методами. В'ячеслав Чорновіл вважав ідеологом практики фабрикації кримінальних справ на дисидентів керівника республіканського КДБ В.Федорчука. За його дисидента «окрім таких випадків бували й у інших республіках, але голова українського КДБ зробив із цього правило, проробивши хуліганів, наркоманів, гвалтівників і т.д. і частину Української Гельсінської групи, і частину вільнодумців (Горбаль, Чорновіл, Розумний, Лесів, Долішній, Овсієнко, Плахотнюк, Смогитель та ін)» [30, с.107]. Саме політична доцільність, на переконання В.Чорновола, визначала дії каральної системи: «Ярославу Лесів – людині надзвичайно релігійній, високої моралі – підкидають на очах пакетик з наркотиком і відразу знаходять його!» [30, с.363]. Такої ж думки були й інші дисиденти – Василь Овсієнко, Опанас Заливаха, Євген Сверстюк. Те, що для кримінального арешту Я.Лесіва не могло бути жодних підстав, наголошував його соратник по спільній діяльності З.Красівський: «Він був членом Групи. Він знав, що мирного співжиття з державою не знайти. Але він ніколи не думав, що з ним розправляться так підступно і низько. Ці пігулки за підшивкою піджака, це зілля за

етажеркою, порошок під шафою, про які ні він, ні дружина не мали і найменшого поняття, були підкинуті підступною і злочинною рукою. Тією самою рукою, яка потім ті речі «знайшла» і яка його забрала» [14, с.43].

Сам Я.Лесів усвідомлював небезпеку нових переслідувань, але його переконання були вищими за страх покарання: «Я в повній свідомості, які труднощі і перешкоди на нашій дорозі, але іншої дороги не бачу і приєднуюся до людей, яким дорога святість ідеалів свободи і прав людини. Я вступаю у ряди Української Групи, бо свято вірю в правоту цього руху» [28, с.362]. У листопаді 1981 року, перед самим звільненням, у режимному об'єкті в'язень Я.Лесів раптом «роздобув» ще одну порцію наркотичної «трави». Це було чергове свавільство Системи, проти якого дисидент оголосив голодування – 192 доби, протиставивши антизаконню своє життя. Але Система залишилася незворушною – його як рецидивіста закрили уже на 5 років. «Мене, напівживого висохлого кістяка на ношах, занесли у залу судових засідань, посадили на лаву, – згадував він пізніше, – з обох сторін сіли міліціонери, бо вже й сидіти було важко» [15, с.647].

Щоб остаточно dokonати «невиправного», скерували на так звану «побутову» зону на Луганщину, де відбували покарання за кримінальні злочини. У КДБ були певні, що через негласний вплив адміністрації на карних злочинців і відповідно «підкинути» їм аргументи, їхніми руками буде вирішене питання по-сталінськи: «нема людини – нема проблеми». Я.Лесіву довелося перейти через страшні реалії співіснування із кримінальниками, але навіть вони у деяких моментах виявилися більш людськими, ніж табірна адміністрація [3]. Коли ж Я.Лесів живим покидав колонію, понад триста в'язнів з почестями провели його зі словами: «Не забивай, молись о нас, Ярослав!» [28, с.478]. І він не забував. Ще в часи першого ув'язнення у нього проявилось стремління до священства [18]. Саме в ту пору, за словами З.Красівського, «через усю в'язницю він проніс героїчну мрію національно-визвольної боротьби та морального відродження на греко-католицькому ґрунті» [14, с.44].

Вихід на волю – у «велику зону», наприкінці 1986 р. вкотре поставив діяча перед життєвим вибором. Або змиритися, або ж йти проти. Залишалися в силі заборона на педагогічну професію, постійний нагляд з боку репресивних органів. Незважаючи на це, Я.Лесів продовжив торувати дорогу, на яку ступив 20-літнім юнаком. Він підтвердив свою приналежність до УГГ, співпрацював із відновленим В.Чорноволом у серпні 1987 року «Українським вісником», друкував у ньому свої вірші та матеріали. 11 березня 1988 року УГГ офіційно заявила про активізацію своєї роботи у нових політичних умовах. Серед підписантів цієї заяви було і прізвище Я.Лесіва [7, с.6]. Трансформація Групи у липні 1988 року в Українську Гельсінську Спілку (УГС) поклала початок активній політичній діяльності її учасників. Я.Лесіва включили до складу керівного органу – Всеукраїнської координаційної ради УГС. На її членів покладалося завдання активно пропагувати основні положення Декларації принципів УГС, за необхідності, приймати письмові звернення та пропозиції щодо характеру програмних і статутних документів, її практичної діяльності [30, с.429].

Та все ж Лесів-духівник переважив у ньому Лесіва-політика. Ще у листопаді 1987 року він увійшов до складу реорганізованого Комітету захисту Української католицької церкви, головою якого був обраний відомий правозахисник Іван Гель [19]. Діяльність Комітету спрямовувалася на поширення ідей відновлення УГКЦ серед населення, домагань легалізації церкви перед державними органами. З цією метою Комітет видавав часопису «Християнський голос», дописувачем котрого був і Я.Лесів. Сам він завершив навчальний курс у підпільній греко-католицькій семінарії, і у грудні 1988 р. був висвячений єпископом УГКЦ Павлом Василюком на священника. Праця

Я.Лесіва, а з початку 1989 року – отця Я.Лесіва, у справі відновлення законної діяльності УГКЦ, була така ж важка й важлива, як і боротьба його соратників з УГС за національний суверенітет України.

Початок масового руху за відновлення батьківської церкви у галицьких областях припав на «ювілейний» 1988 році, коли святкувалося 1000-ліття Хрещення Русі. У населених пунктах Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей проходили несанкціоновані богослужіння по греко-католицькому обряду, віруючі зверталися у місцеві органи з проханням реєстрації греко-католицьких громад. Найбільш резонансні багатотисячні зібрання греко-католиків, в яких взяв участь член Комітету захисту УКЦ Я.Лесів, відбулися у традиційних відпустових місцях УГКЦ: 16-17 липня у Зарваниці на Тернопільщині, і 17 липня 1988 р. на Ясній Горі – території закритого комуністичною владою Гошівського монастиря на Івано-Франківщині (поблизу малої батьківщини Я.Лесіва) [29, арк.14-15]. Ось як описав хресний хід в Гошеві сам діяч: «Темної ночі, як неофіти у язичницькому Римі, під зливою дощу і ненависних поглядів спокою і порядків йтимуть люди до церкви на Ясній Горі, по черзі нестимуть хрест з молитвами й співами. Важко вириватимуть ноги з темного болота, холодні й мокрі, але натхненні радістю сходження на Українську Голгофу. І церкву відкриють, і відсахнуться охоронці від воріт під впертим натиском очей паломників, і освітяться церква вогнями свічок, і приберуть храм, вигнавши нечисть, і цілу ніч триватиме Літургія. Перша від 1950 р. І сльози піднесеної радості тектимуть з очей вірних, і вістка долами й горами, і люди казатимуть, що годі боятися, настав час відстояти себе і свою церкву... Та сила Господня тої ночі буде сильнішою, люди стрінуть схід сонця і з переповненими серцями радістю єднання в непоборній молитві понесуть благу вість про хресний хід в далекі і близькі оселі.» [15, с.547].

Для запобігання активності греко-католицького руху партійна влада особливі сподівання покладала на міліцію і КДБ. Їм ставилися завдання попереджати групові антигромадські прояви «зі сторони українських націоналістів, екстремістів з числа... церковників і сектантів», а також: «виявляти інспіраторів і підбурювачів проведення несанкціонованих акцій; забезпечувати постійний оперативний нагляд за ними, своєчасне документування і припинення їхньої діяльності; забезпечувати контроль за обстановкою в населених пунктах, охоплених уніатством, з метою запобігання захопленню недіючих культових споруд та проведення релігійних зборів; контролювати діяльність уніатських священників, монахів і монахинь; рішуче припиняти факти проведення ними нелегальних зібрань та відправи релігійних обрядів» [29, арк.17-18].

Як це робилося знав і бачив о. Ярослав. Так під час різдвяних свят 1989 року, він разом із вірними села Грабівка Калуського району добу відстоював їх право на святкове богослужіння у своїй церкві перед навалою новітніх атеїстичних «опричників» [23]. А через місяць, 12 лютого, аналогічна ситуація повторилася уже в селі Бубнище Долинського району. Туди о. Я.Лесів був запрошений місцевою громадою для проведення святкового богослужіння, приуроченого храмовому святу Трьох святих. Однак, зранку в селі з'явилися непрохані «гості» – представники обласної і районної партійної й державної влади, уповноважений в справах релігії, міліція, а також кілька священників і монахів РПЦ. Останні повинні були здійснити православну церковну відправу, не допустити «уніатського зборища». На захист церкви, національної віри та свого священника став практично увесь присутній люд, змусивши прибулих покинути село [17].

Принциповою була очолювана о. Я.Лесівим боротьба греко-католиків Долинщини за свою давню святиню – Гошівський монастир. Його споруду місцева

влада у 1989 р., всупереч протестам громади, передала у розпорядження Російської православної церкви. У травні 1989 р. він, разом з о. Михайлом Гаврилівим, очолили Хресну ходу на Ясну Гору, де стояв монастир. В ході брали понад 5 тисяч осіб, вимагаючи його повернення УГКЦ. Наполегливі дії громади та її провідника завершилися перемогою, і у грудні 1989 р. монастир став греко-католицьким [1, с.134].

У травні-серпні 1989 р. о. Я.Лесів разом із іншими греко-католицькими священиками і вірними неодноразово брав участь в організованих Комітетом захисту УГКЦ акціях голодування перед урядовими установами у Москві, де вони домагалися від влади дозволу на легалізацію УГКЦ.

У другій половині 1989 року галицькі області «охопила» хвиля масових несанкціонованих зібрань, що часто проходили у формі греко-католицьких богослужінь та політичних мітингів, на яких лунали вимоги демократизації суспільного життя, ідеї національно-державного і національно-релігійного відродження. Отець Я.Лесів приймав участь у багатьох з них і як духівник, і як громадянин. 13 серпня 1989 року в Івано-Франківську він разом з іншими священиками УГКЦ під проводом єпископа П.Василика брав участь у багатотисячному святковому богослужінні, приуроченому 1000-літтю Хрещення Русі. По його завершенню до учасників зібрання, які мирною ходою йшли вулицями міста, міліція застосувала фізичну силу [13, с.80, 84].

Ні одна важлива подія релігійного чи суспільного життя тих часів не залишалася поза його увагою. Як священик і громадянин, він брав участь у таких знакових політичних подіях: у грандіозній демонстрації греко-католиків з вимогою легалізації церкви 17 вересня 1989 р. у Львові; у перепохованні (за участю кількох тисяч присутніх) жертв сталінських репресій в Дем'яновому Лазі біля Івано-Франківська 29 жовтня 1989 р.; у Львівському церковному соборі УГКЦ 23 січня 1990 р., на якому офіційно було заявлено вимогу реабілітації церкви та недійсність рішень сфальшованого собору 1946 р.; у Днях козацької слави на Запоріжжі у серпні 1990 р.; у ювілейних заходах під Берестечком у червні 1991 р. Він з радістю вітав проголошення державної незалежності України і продовжував свою духовну місію по відродженню та утвердженню УГКЦ.

За його активної участі на початку жовтня 1991 р. відбулося урочисте святкування 620-річчя Болехова, міста, у якому він мешкав. А через два дні, 8 жовтня, він у Києві, за підтримки багатотисячної маніфестації перед українським парламентом, виголосив Голові Верховної Ради І.Плющу та депутатському складу меморандум про потребу реабілітації УГКЦ [9]. Але вороття додому уже на рідній землі для нього стало фатальним. У ніч на 10 жовтня 1991 року автомобіль, яким повертався із Києва, потрапив у дорожню аварію, у якій о. Ярослав Лесів загинув.

У неділю, 13 жовтня 1991 р., у Болехові, на прощання з його тілом зібрався увесь цвіт українського дисидентства, сотня священників УГКЦ, близько ста тисяч скорботних людей. О.Заливаха зрівняв масштаб вселюдської шани скорботного похорону о. Я.Лесіва із перепоховання В.Стуса у Києві, та силу впливу цих двох достойників на свідомість українців. За його словами, «Злі сили вкоротили віку о. Лесіву, але його Слово, Слово отця Сонечка, як ласкаво називали парафіяни о. Ярослава, залишилося з нами» [28, с.478]. Його парафіяни та прихильники не вірили у випадковість цієї автокатастрофи. Але через рік Івано-Франківський міський суд виніс покарання винуватцю аварії – 5 років ув'язнення, не виявивши в його діях умисного характеру та політичної складової цієї автопригоди.

Оцінюючи постать Я.Лесіва Є.Сверстюк відзначив: «Ким для них (людей – авт.) був Ярослав Лесів? ... то був і свій чоловік, і справжній отець духовний. Цей невеликий

ростом і не обдарований голосом отець був для народу великим священиком, проповідником, великою радістю громади. Він був великий і ясний духом» [28, с.474].

Ярослав Лесів прожив коротке, але яскраве життя. Доля закидала його практично у всі географічні куточки України, і всюди він у непростий час залишався українцем. Уродженець Галичини, він юнаком поширював ідеї національного визволення на центральні українських теренах, відбуваючи покарання на Півночі і Сході республіки до своїх візаві прості істини добра і зла, нівелюючи зусилля комуністичної кадебістської системи знищити його національну свідомість. Життєвий шлях Я.Лесіва – приклад поведінки справжнього патріота, для якої поняття України та її волі стали символом власної боротьби проти комуністичної системи. Своєю політичною і громадською роботою він долучився до формування підмурівку української державної незалежності, її духовної свободи.

В контексті здійсненого наукового викладу його політичної участі варто визначити проблеми, що ще потребують детального вивчення та висвітлення у науковій літературі. Це практична робота Я.Лесіва як члена УНФ на Кіровоградщині, його участь у протистоянні українських політичних в'язнів терору та незаконному тиску з боку табірної адміністрації радянської каральної системи, громадська робота діяча по організаційному і духовному відновленню структур УГКЦ.

1. Андрухів І.О. «Цариця Карпатського краю». Нарис історії Василіянського чернецтва, монастиря та чудотворної ікони Матері Божої в Гошеві. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2002. 168 с.
2. Баран В. К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953–1985 рр. Львів: МП «Свобода», 1992. 124 с.
3. Горинь М. Побутові табори. Інтерв'ю з Я.Лесівим. *Західний кур'єр (Івано-Франківськ)*. 1991. 28 березня.
4. Данилюк Ю. З., Бажан О. Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.). К.: Рідний край, 2000 . 616 с.
5. Зайцев Ю. Стратегія і тактика Українського національного фронту [у] Український Національний фронт. Дослідження. Документи. Матеріали. Львів, 2000. С.14-44.
6. Зайцев Ю. Український Національний Фронт у боротьбі за волю України. *Воля і Батьківщина*. 2007. № 1–2. С. 19–57.
7. Звернення Української Гельсінської групи до української і світової громадськості. *Український вісник*. 1987. Число 11–12, жовтень–листопад. С.5–8.
8. Карасик С. Лесів Ярослав Васильович 19.04.2005 [у] Дисидентський рух в Україні. Віртуальний музей. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1113914508>
9. Калинець І. Ода Опору. *За вільну Україну (Львів)*. 1992. 7 січня.
10. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. – К.: Либідь, 1995. 224 с.
11. Кобута С., Кобута Л. Місце Гошівського монастиря у процесах боротьби за легалізацію УГКЦ на Долинщині наприкінці 1980-х років. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2017–2018. №7–8. С. 146-157.
12. Кобута С.Й. Подвижницький шлях о. Ярослава Лесіва [у] Греко-католицьке духовенство у суспільно-політичному та національно-культурному житті українців матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Історичні постаті Греко-Католицької Церкви та їх роль в культурно-просвітницькому й національному відродженні» (м. Коломия, 18 жовтня 2013 р.). Коломия : Вік, 2013. С. 81–87.
13. Кобута С. Розвиток політичної боротьби на Прикарпатті в 1989-1990 роках. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 1999. №3. С.76–94.
14. Красівський З. Владимирський централ. *Українські проблеми*. 1991. Ч.2. С. 14-50.

15. Лесів Я.В. Сніг без ґрат. Поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи. Укл. О.В.Сокульська; Худож. С.Я.Ковика-Алієв. К.: Смолоскип, 2014. 784 с.
16. Овсієнко В. Світло людей: Мемуари та публіцистика. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2018. 512 с.
17. Новітня навала на Бубнище. *Листок прес-служби УГС*. 1989. Ч.72. 10 березня.
18. Пересунчак О.С. «Поет і священик». *Гайворонські вісті (Гайворон)*. 2007. № 33. 18 квітня.
19. Повідомлення про реорганізацію Комітету захисту Української католицької церкви. *Український вісник*. 1987. Число 11–12, жовтень–листопад. С.264.
20. Полєк В. Т. Лесів Ярослав Васильович [у] Енциклопедія сучасної України. URL: [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=54434](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=54434)
21. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. К., 1998. 720 с.
22. Рух опору в Україні : 1960–1990. Енциклопедичний довідник / Передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса. К.: Смолоскип, 2010. 804 с.
23. Святвечір у Грабівці. *Листок прес-служби УГС*. 1989. Ч.53. 9 січня.
24. Список політв'язнів-українців. *Український вісник*. 1970. Число І-ІІ, січень–травень. С. 104–106.
25. Терещук Г. 192 дні голодування не зламали священика УГКЦ Ярослава Лесіва. *Радіо Свобода*. 9 жовтня 2018 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokovyny-zahybeli-otcia-lesiva-9-zhovtnia/29532524.html>
26. Українська Гельсінська Група 1978-1982: Документи і матеріали. Торонто, Балтимор: Смолоскип, 1983. 677 с.
27. Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах. Упор. і гол. ред. Олесь Шевченко. К.: Видавництво «Ярославів Вал», 2012. 814 с.
28. Український Національний фронт. Дослідження. Документи. Матеріали. Львів, 2000. 677 с.
29. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф.1, оп.25, спр.3330 .
30. Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. Т.6. Документи та матеріали (Листопад 1985 – квітень 1990 ). Упоряд. Валентина Чорновіл. К.: Смолоскип, 2009. 1052 с.

### References

1. Andrukhiiv, I.O. (2002) «Tsarytsia Karpatskoho kraiu». *Narys istorii Vasyliianskoho chernetstva, monastyria ta chudotvornoï ikony Materi Bozhoi v Hoshevi («Queen of the Carpathian region.» An outline of the history of the Basilian monasticism, the monastery and the miraculous icon of the Mother of God in Goshev)*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. 168 s. [in Ukrainian]
2. Baran, V. K. (1992) *Ukraina pislia Stalina: Narys istorii 1953–1985 rr (Ukraine after Stalin: An Essay on the History of 1953–1985)*. Lviv: MP «Svoboda». 124 s. [in Ukrainian]
3. Horyn, M. (1991) *Pobutovi tabory. Interviu z Ya.Lesivym (Household camps. Interview with Ya. Lesiv)*. Zakhidnyi kurier (Ivano-Frankivsk). [in Ukrainian]
4. Danyliuk, Yu. Z., Bazhan, O. H. (2000) *Opozytsiia v Ukraini (druha polovyna 50-kh – 80-ti rr. KhKh st.) (Opposition in Ukraine (second half of 50's - 80's of XX century))*. K.: Ridnyi kraj. 616 s. [in Ukrainian]
5. Zaitsev, Yu (2000) *Stratehiia i taktyka Ukrainiskoho natsionalnogo frontu (Strategy and tactics of the Ukrainian National Front) [u] Ukrainskyi Natsionalnyi front. Doslidzhennia. Dokumenty. Materialy*. Lviv. S.14-44. [in Ukrainian]
6. Zaitsev, Yu (2007) *Ukrainskyi Natsionalnyi Front u borotbi za voliu Ukrainy (Ukrainian National Front in the fight for the will of Ukraine)*. Volia i Batkivshchyna. № 1–2. S. 19–57. [in Ukrainian]
7. Zvernennia Ukrainskoi Helsinskoi hrupy do ukrainskoi i svitovoi hromadskosti (Address of the Ukrainian Helsinki Group to the Ukrainian and world public). *Ukrainskyi visnyk*. 1987. Chyslo 11–12, zhovten–lystopad. S.5–8. [in Ukrainian]

8. Karasyk, S. (2005) Lesiv Yaroslav Vasyl (Lesiv Yaroslav) [u] Dysydenckyi rukh v Ukraini. Virtualnyi muzei. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1113914508> [in Ukrainian]
9. Kalynets, I. (1992) Oda Oporu (Ode to the Resistance). Za vilnu Ukrainu (Lviv). [in Ukrainian].
10. Kasianov, H. (1995) Nezghodni: ukrainska intelihentsiia v rusi oporu 1960–80-kh rokiv (Disagree: Ukrainian intelligentsia in the resistance movement of the 1960s-80s). – K.: Lybid. 224 s. [in Ukrainian]
11. Kobuta, S., Kobuta, L. (2017-2018) Mistse Hoshivskoho monastyria u protsesakh borotby za lehalizatsiiu UHKTs na Dolynshchyni naprykintsi 1980-kh rokiv (The place of the Hoshiv monastery in the struggle for the legalization of the UGCC in the Dolyn region in the late 1980s). Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia. №7–8. S. 146-157. [in Ukrainian]
12. Kobuta, S.I. (2013) Podvyzhnytskyi shliakh o. Yaroslava Lesiva (Ascension Way of Yaroslav Lesiv) [u] Hreko-katolytske dukhovenstvo u suspilno-politychnomu ta natsionalno-kulturnomu zhytti ukrainsiv materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii «Istorychni postati Hreko-Katolytskoi Tserkvy ta yikh rol v kulturno-prosvitnytskomu y natsionalnomu vidrozhenni» (m. Kolomyia, 18 zhovtnia 2013 r.). Kolomyia : Vik. S. 81–87. [in Ukrainian]
13. Kobuta, S. (1999) Rozvytok politychnoi borotby na Prykarpatti v 1989-1990 rokakh (Development of political struggle in the Carpathian region in 1989-1990). Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnyi kraieznavchyi chasopys. №3. S.76–94. [in Ukrainian]
14. Krasivskyi, Z. (1991) Vladymyrskyi tsentral (Vladimir central). Ukrainski problemy. Ch.2. S. 14-50. [in Ukrainian]
15. Lesiv, Ya.V. (2014) Snih bez grat. Poeziia, epistolarii, publitsystyka, spohady, dokumenty (Snow without a lattice. Poetry, epistolary, journalism, memoirs, documents). Ukl. O.V.Sokulska; Khudozh. S.Ia.Kovyka-Aliiev. K.: Smoloskyp. 784 s. [in Ukrainian]
16. Ovsienko, V. (2018) Svitlo liudei: Memuary ta publitsystyka (Light of People: Memoirs and Publicism). 2-he vyd., pererob. i dopov. K.: TOB «Vydavnytstvo «KLIO». 512 s. [in Ukrainian]
17. Novitnia navala na Bubnyshche (The newest invasion of Bubnyshche). Lystok pres-sluzhby UHS. 1989. Ch.72. 10 bereznia. [in Ukrainian]
18. Peresunchak, O.S. (2007) «Poet i sviashchenyk» (Poet and priest). Haivoronski visti (Haivoron). № 33. 18 kvitnia. [in Ukrainian]
19. Povidomlennia pro reorganizatsiiu Komitetu zakhystu Ukrainskoi katolytskoi tserkvy (Notification of the reorganization of the Committee to Protect the Ukrainian Catholic Church). Ukrainskyi visnyk. 1987. Chyslo 11–12, zhovten–lystopad. S.264. [in Ukrainian]
20. Poliek, V. T. Lesiv Yaroslav Vasylovych (Yaroslav V. Lesiv) [u] Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=54434](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=54434) [in Ukrainian]
21. Rusnachenko, A. (1998) Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini: seredyna 1950-kh – pochatok 1990-kh rokiv (National Liberation Movement in Ukraine: mid 1950s - early 1990s). K. 720 s. [in Ukrainian]
22. Rukh oporu v Ukraini : 1960–1990 (Resistance Movement in Ukraine: 1960–1990). Entsyklopedychnyi dovidnyk / Peredm. Osypa Zinkevycha, Olesia Obertasa. K.: Smoloskyp, 2010. 804 s. [in Ukrainian]
23. Sviatvechir u Hrabivtsi. (Christmas Eve in Grabovka) Lystok pres-sluzhby UHS. 1989. Ch.53. 9 sichnia. [in Ukrainian]
24. Spysok politvianiv-ukraintsiv (List of Ukrainian political prisoners). Ukrainskyi visnyk. 1970. Chyslo I-II, sichen-traven. S. 104–106. [in Ukrainian]
25. Tereshchuk, H. 192 dni holoduvannia ne zlamaly sviashchenyaka UHKTs Yaroslava Lesiva (The 192 days of the famine did not break the priest of the UGCC Jaroslav Lesiv). Radio Svoboda. 9 zhovtnia 2018 r. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokovyny-zahybeli-otcia-lesiva-9-zhovtnia/29532524.html> [in Ukrainian]
26. Ukrainska Helsinska Hrupa 1978-1982: Dokumenty i materialy (Ukrainian Helsinki Group 1978-1982: Documents and Materials). Toronto, Baltymor: Smoloskyp, 1983. 677 s. [in Ukrainian]

27. Ukrainska Helsinska Spilka u spohadakh i dokumentakh (Ukrainian Helsinki Group in Memories and Documents). Upor. i hol. red. Oles Shevchenko. K.: Vydavnytstvo «Iaroslaviv Val», 2012. 814 s. [in Ukrainian]
28. Ukrainskyi Natsionalnyi front (Ukrainian National Front). Doslidzhennia. Dokumenty. Materialy. Lviv, 2000. 677 s. [in Ukrainian]
29. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (The Central State Archive of Public Associations of Ukraine), f.1, op.25, spr.3330 . [in Ukrainian]
30. Chornovil, V. (2009) Tvory: U 10-ty t. T.6. Dokumenty ta materialy (Works: Documents and materials) (Lystopad 1985 –kviten 1990 ). Uporiad. Valentyna Chornovil. K.: Smoloskyp. 1052 s. [in Ukrainian]

***Kobuta Larissa, Kobuta Stepan Public-political activity of the ukrainian dissident Yaroslav Lesiv***

*The article contains biogram and clarifies the main milestones of public and political activities of Yaroslav Lesiv. The authors focus on the factors shaping his national worldview, participation in the activities of the illegal organization Ukrainian National Front, in the Ukrainian human rights movement. The all-Ukrainian character of Lesiv's behavior as a public figure and priest in the struggle for the legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church and for the independence of Ukraine has been clarified.*

**Key words:** *dissident, Y. Lesiv, Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC), nationalism, human rights movement, Ukrainian National Front (UNF).*